

ELEKTRİK ENERJİSİ ÖZELLEŞTİRMELERİ NELERE MAL OLUYOR? TARİFELER NEDEN ARTIYOR?

Nedim Bülent Damar
EMO 48. Dönem Enerji Komisyonu Üyesi
n.bulent.damar@emo.org.tr

Elektrik enerjisinin yaşamın vazgeçilmez bir gereksinmesi olduğu artık yadsınamaz bir gerçek olarak tüm dünya tarafından kabul ediliyor. Elektrik enerjisi yalnızca yaşamı kolaylaştıran bir araç değil, yokluğu çağdaş yaşamı olanaksız kılacak bir enerji çeşidi konumuna gelmiş durumda. Bundan dolayı elektrik enerjisi insan hakkı olarak kabul ediliyor. Toplumlar yurttaşlarına elektrik enerjisi teminini zorunluluk olarak görüyor. Bu görüş ise yurttaşlara elektrik enerjisi temininin bir kamu hizmeti olarak kabul edilmesi sonucunu doğuruyor.

Dünyada elektrik hizmeti kamu tarafından, özel sektör eliyle sağlanıyor veya kamu ve özel sektör tarafından birlikte sağlanıyor. Ancak bu 3 yolun tamamında kamu denetimi belli derecelerde uygulanıyor. Bazı ülkelerde denetim piyasa denetimi ile,

bazı ülkelerde fiyat denetimi ile bazı ülkelerde ise doğrudan satış tarifeleri belirleyerek yapılıyor. Bazı ülkelerin kullandığı karmaşık ekonomik denetim yöntemleri olsa da sonuçta tüm bu denetim gayretleri elektriğin satış fiyatını kontrol altında tutmaya yönelik olmaktadır. Elektrik fiyatlarını kontrol altında tutma gayreti ülkelerin yönetim sistemlerine göre farklılıklar göstermektedir.

Bu yazıda Türkiye’de uygulanan yöntemin sonuçları irdelenecektir.

Türkiye Elektrik Enerjisi Politikalarının Gelişimi

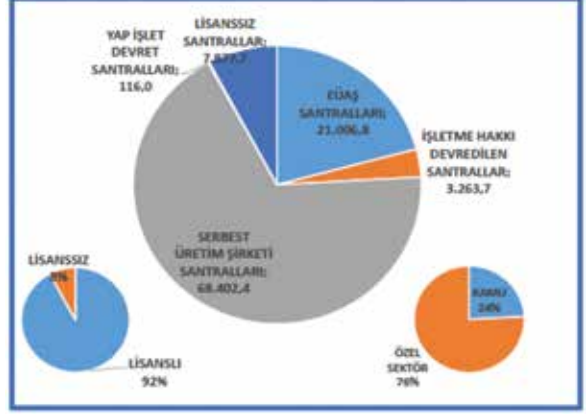
Osmanlı döneminde özel sektör eliyle başlayan elektrik temin hizmeti Cumhuriyet döneminde önce özel sektör ve devlet eliyle birlikte verilmeye

başlanmıştır. Daha sonra değişik devlet kuruluşları ve belediyeler de elektrik temini hizmeti içerisinde yer almıştır. 1970 yılına kadar bu şekilde devam eden elektrik enerjisi politikası 1971 yılında alınan radikal bir karar ile elektrik üretim, iletim ve dağıtım hizmetlerinin tamamen devlet eliyle verilmesi politikası şekline dönüştürülmüş ve bu hizmeti vermek üzere Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) isimli kamu iktisadi teşkilatı (KİT) kurulmuştur. Bu yasa ile özel şirket kuruluşu hariç bu sektörde hizmet veren tüm devlet, belediye ve özel şirket kuruluşları kamulaştırılarak tek bir çatı altında toplanmış ve elektrik üretim, iletim ve dağıtım hizmetleri TEK tarafından o yıllarda mevcut olan Devlet Planlama Teşkilatı kılavuzluğunda verilmeye başlanmıştır. Elektrik ihtiyacının hızla artması sonucu TEK de büyüyerek Türkiye'nin en büyük kuruluşlarından biri haline gelmiştir.

Bu hızlı büyümenin getirdiği yönetim ve hizmet sıkıntıları ile elektrik sektörünün kamulaştırılmış olmasına ilkesel olarak karşı olan siyasi yapıların etkisi ve 1980 askeri darbesinin de kolaylaştırması sonucunda 1980'li yıllarda elektrik sektörünün yeniden özelleştirilmesi girişimleri başlamıştır. 1985 yılında ilk uygulamaları yap-işlet-devret yasaları ile başlayan sektörün fiilen özelleştirilmesi çalışmaları halen devam etmektedir.

Günümüzde elektriğin; üretimi özel sektör ve devlet tarafından, iletimi devlet tarafından, dağıtım ve satışı ise özel sektör tarafından yapılmaktadır. Elektrik satışının küçük bir kısmı üretim ve iletim yapan devlet kuruluşları tarafından da yapılmaya devam edilmektedir. Elektrik dağıtımını yapan özel şirketler bir nevi işletici şirket (kiracı-taşeron) mahiyetinde olup dağıtım tesislerinin mülkiyeti devlete aittir. Bir takım mülkiyeti devlette olup işletme hakkı devri yapılmış üretim tesisleri de mevcuttur. 2022 yılı Mayıs ayı itibarı ile elektrik üretim tesislerinin kuruluşlara dağılımı Şekil-1'de gösterilmiştir.

Buradan görüleceği üzere üretim tesisleri yüzde 24 oranında kamu mülkiyetindedir. Elektriğin iletimi halen kamu kuruluşu olan TEİAŞ tarafından yapılmakta ise de yakın zamanda yayımlanan bir Cumhurbaşkanlığı kararname ile 2023 yılı sonuna kadar özelleştirme çalışmalarının

Şekil-1: Mayıs 2022 İtibarıyla Türkiye'de Üretim Tesislerinin Kuruluşlara Dağılımı

Kaynak: TEİAŞ Mayıs 2022 Kurulu Güç Raporu, TEİAŞ web sitesi

tamamlanması kararlaştırılmıştır. Yani alıcı bulunur ise Türkiye elektrik sisteminin iletim kuruluşu da özelleştirilecektir. Ve böylece 1980'lerin başında başlamış olan elektrik sektörünün özelleştirme çabaları büyük ölçüde sonuçlanmış olacaktır.

Ülkemizde 2001 yılında kabul edilen Elektrik Piyasası Yasası ile elektrik enerjisi temin hizmeti bir piyasa olarak ve elektrik enerjisi de bir piyasa metası olarak tarif edilmiş ve yasa da elektrik hizmeti aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

Elektrik piyasası faaliyetleri

MADDE 2.- Elektrik piyasası faaliyetleri bu Kanun hükümlerine göre piyasada faaliyet gösterecek tüzel kişilerin üretim, iletim, dağıtım, toptan satış, perakende satış, perakende satış hizmeti, ticaret, ithalat ve ihracat faaliyetleridir.

Piyasada faaliyet gösterecek tüzel kişilerin faaliyetlerinde uymaları gereken usul ve esaslar bu Kanun ve ilgili yönetmeliklerle düzenlenir.

Piyasada faaliyet gösterecek özel hukuk hükümlerine tabi tüzel kişilerin 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda anonim şirket ya da limited şirket olarak kurulmaları ve anonim şirket olarak kurulmaları halinde, hisselerinin tamamının nama yazılı olması şarttır.

Görüldüğü üzere yasa elektrik hizmetinin tamamen bir piyasa aracılığı

Dünyada genel kabul gören elektrik enerjisinin bir kamu hizmeti olarak yurttaşlara sunulması, uygulamada ülkeler arası farklılıklar gösteriyor. Bu uygulama farklılıkları ülke yurttaşlarının yaşam ve çalışma koşullarını önemli ölçüde etkiliyor ve ülkelerin elektrik enerjisi politikalarındaki belirleyici unsur oluyor.

ile özel sektör mantığı içerisinde özel sektör kuruluşları vasıtası verilmesini öngörmektedir.

Daha sonraki yıllarda bu yasada değişiklikler yapılarak özel sektöre uyumu daha da arttırılmıştır. Tüm bu uygulamaların ve mevzuat çalışmalarının ana amacı Türkiye elektrik sektörünü tamamen özelleştirmek ve elektrik enerjisinin bir mal olarak özel sektör aracılığı ile alınıp satılmasının alt yapısını güçlendirmektir. Halen Türkiye’de yönetimi tamamen devlet elinde olan tek elektrik sektör kuruluşu TEİAŞ’tır ve onun da özelleştirilmesi için yukarıda belirtildiği üzere gerekli talimatlar verilmiştir.

Bugün elektrik sektörü içerisindeki devlet varlığı yukarıda sayılan kuruluşlar dışında yönetsel olarak Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) vasıtası ile sürdürülmektedir. ETKB Devletin temsilcisi olarak genel anlamda elektrik alanındaki strateji ve planlama gibi makro konularda çalışmalar yapmakta, yasal olarak bağımsız bir yapıya sahip olması gereken EPDK ise elektrik sektörünün tüm kollarında faaliyette bulunmak isteyen kuruluşlara lisans verme işlemleri dahil sektöre ilişkin tüm düzenleme ve denetlemeleri yapmakta, gerekli yönetmelik ve mevzuatı hazırlayıp uygulamaktadır. Bunlar yanında elektrik enerjisinin yurttaşla doğrudan ilişkili olan elektrik tarifelerini hazırlayarak uygulamaya koymaktadır. Yani, yurttaşın elektriğe ödeyeceği bedeli belirlemekle görevli kuruluş EPDK’dır. Dolayısı ile özel sektör tarafından yürütülmesine karar verilmiş olan elektrik piyasasının ana malı olan elektrik enerjisinin yurttaşla hangi be-

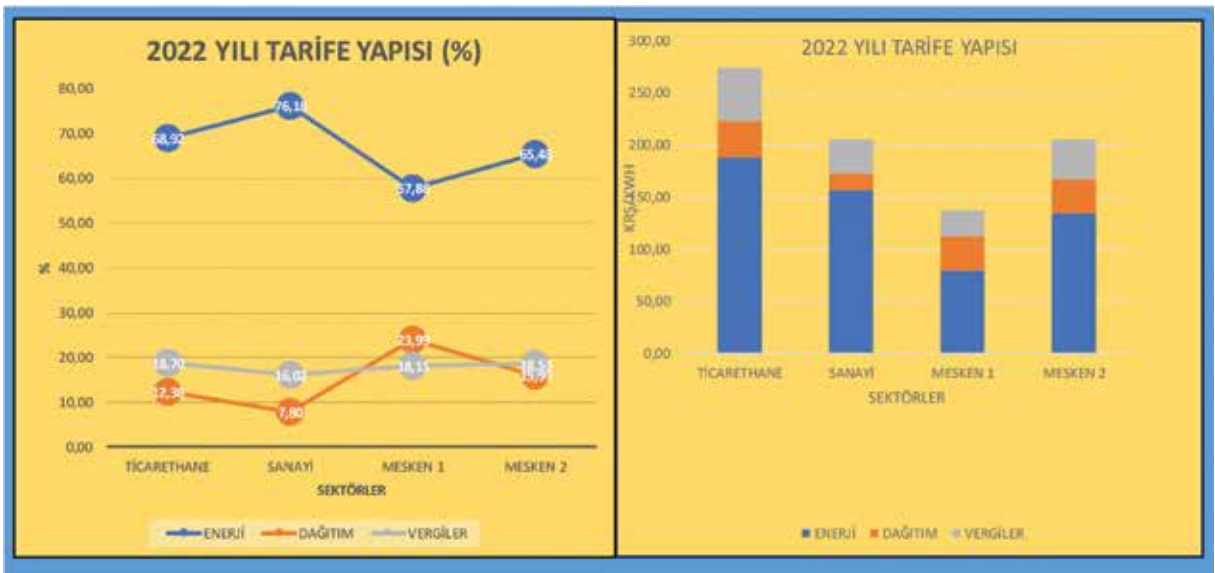
delle satılacağına belirleyicisi bir kamu kurumudur. Türkiye’nin elektrik sektörünün yöneltmesinde bugün için seçtiği yöntem bu şekildedir.

Elektrik Enerjisi Tarifeleri

Ülkemizde büyük halk yığınlarının yoksulluk sınırında yaşadığı ve kullanmak zorunda oldukları elektrik enerjisinin bedelini ödemekte güçlük çektiği bilinen bir gerçektir. Böyle bir durumda yurttaşların kullandıkları elektrik enerjisi fiyatları alım gücü ile orantılı olmalı ve ödenebilir seviyede belirlenmelidir. EPDK bir yandan amacı kar etmek olan özel sektör tarafından üretilen elektrik enerjisini, özel sektöre zarar vermeden ve hatta karlarını maksimize ederek almak, diğer taraftan da elektrik enerjisini satın almakta güçlük çeken yurttaşların alım gücüne orantılı fiyat belirlemek zorundadır. Bu durum iki zıtlığı ifade etmektedir ve üstesinden gelinebilecek bir çelişki değildir. Karar siyasi olarak verilmek durumundadır. Dolayısı ile egemenler seçim yapmak zorundadırlar ve seçimleri Türkiye elektrik enerjisi politikasının belirleyici unsuru olmaktadır.

Ülkemizde elektrik tarifeleri ve yurttaşın elektriğe ödediği bedel sürekli olarak artmaktadır.

Egemenler ve yöneticiler tarifelerin her değişiminde tarifelerdeki artışları kur değişimleri, enflasyon ve yurt dışındaki fiyat artışlarına bağlamaktadırlar. Tarife tayininde en önemli unsur olan elektrik üreticilerinin elektrik enerjisi fiyat belirleme yöntemleri ve tarifeler üzerindeki rolleri gündem olmamaktadır.

Şekil-2: Elektrik Tarifeleri Yapısı

Kaynak: EPDK 01.01.2022 Elektrik Tarife Tablosu, EPDK web sitesi

Elektrik Enerjisi Satış Tarifelerinin Yapısı

Ülkemizde elektrik EPDK isimli Devlet kuruluşu tarafından üç ayda bir yayınlanan tarifelerde belirtilen fiyatlar üzerinden satılır. 2022 yılı birinci çeyrek tarife yapısı Şekil-2'de gösterildiği gibidir. Şekil-2'de açıkça görüleceği üzere tarifelerin çok önemli bir bölümünü enerji bedeli oluşturmaktadır. Sektörlere göre değişiklik gösteren tarifeler tüketim payları göz önüne alınarak birleştirildiğinde tarifelerin yaklaşık yüzde 67 oranında enerji bedeli, yüzde 18 civarında vergi bedeli ve yüzde 15 civarında dağıtım bedelinden oluştuğu görülmektedir.

Buradan görüleceği üzere tarifelerin oluşumunda göz önüne alınması gereken unsurlar sırasıyla artan veya azalan elektrik enerjisi maliyeti, dağıtım ve elektrik satış hizmetleri maliyeti ve bu kalemlerdeki artış veya azalışlara paralel olarak oransal olarak belirlenen vergi ve fonların tutarları olmaktadır.

Maliyet artışlarının nedenleri enflasyon, döviz kuru artışları ve ithal enerji kaynaklarındaki fiyat artışları olarak belirtilmektedir. Bu nedenleri sırası ile aşağıda irdelemeye çalışacağız.

Tarife Değişimleri ve Enflasyonun Etkisi

2022 yılı içerisinde elektrik fiyatlarının aşırı yüksekliği nedeniyle artan protestolar sonucunda fiyatlarda ayarlama yapmak zorunda kalan egemenler çareyi mesken ve ticarethane sektörlerinde tarifeleri kademelendirmek, düşük mesken tarifesindeki kwsaat miktarını yükseltmek ve bunun yanında mesken ve tarımsal sulama sektörlerindeki düşük kademedeki KDV oranını yüzde 8'e düşürmekte bulmuşlardır. Ancak elektrik enerjisi bedelinin oluşmasına yönelik bir düzenleme yapılmamıştır.

Bu uygulamalar nedeniyle geçmiş yıllarda her 3 ayda bir değiştirilen tarifeler, 2022 yılının ilk 6 ayında 5 kez değiştirilmiş ve her tarifede farklı şekillerde tarife kalemlerinde değişiklikler yapılmıştır. Her tarife değişikliği ve artışında aynı gerekçeler tekrarlanmıştır.

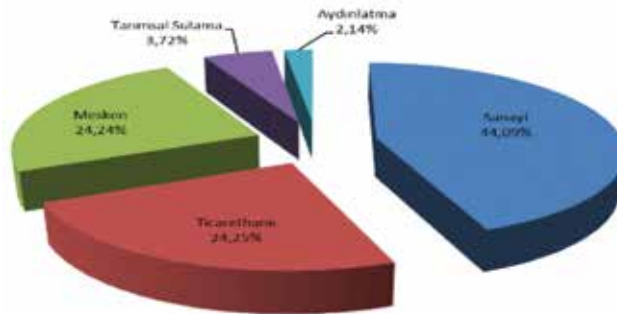
En son 1 Temmuz 2022'de yayımlanan tarifede ise fiyatların değişmeyeceği belirtilmiştir.

Ülkemizde en çok tercih edilen tarife olan Alçak Gerilim Tek Terimli tarifenin 2022 yılı içerisindeki değişimi aşağıdaki Tablo-1'de gösterilmiştir.

Tablo-1: 2022 Yılı Alçak Gerilim Tek Terimli Tarife Değişimi (Vergi ve fonlar hariç)

2022 YILI AĞ TEK TERİMLİ ELEKTRİK TARİFELERİ DEĞİŞİMİ(KRŞ/KWH)	2021 SONU	2022 İLK YAR	TARİFE	6 AYLIK ENFLASYO	ENFLASYONA GÖRE ARTI
Sektör	31.12.2021	01.07.2022	ARTIŞ %	%	KAT
Sanayi	84,8707	287,5739	238,84	42,35	5,64
Ticarethane	97,7422	208,9154	113,74	42,35	2,69
Ticarethane(30kwh/gün üstü)	97,7422	278,0099	184,43	42,35	4,35
Mesken (7 kWh/gün ve altı)*8kwh'te değişti	73,9373	129,0639	74,56	42,35	1,76
Mesken (7 kWh/gün üstü)*8 kwh'e değişti	73,9373	192,7977	160,76	42,35	3,80
Şehit Aileleri ve Muharip Malul Gaziler	35,4384	61,5111	73,57	42,35	1,74
Tarımsal Sulama	86,0225	192,5431	123,83	42,35	2,92
Aydınlatma	90,6572	257,7381	184,30	42,35	4,35
Genel Aydınlatma	68,9626	294,9175	327,65	42,35	7,74

Kaynak: EPDK Aralık 2021 ve 01.07.2022 Elektrik Tarifeleri, TCMB aylık enflasyon tablosu, EPDK ve TCMB web siteleri

Şekil-3: 2021 Yılı Faturalanan Tüketimin Tüketici Türüne Göre Dağılımı (%)

Kaynak: EPIAŞ 09.07.2022 tarihli günlük bülteni, EPIAŞ web sitesi

2021 yılında Türkiye’de elektrik tüketiminin sektörel dağılımı aşağıdaki Şekil-3’te gösterildiği gibidir.

Tablo 1 ve Şekil 3’ten görüleceği üzere elektrik tarifelerinde elektrik tüketiminin sektörel dağılımında yüzde 44.09 ile en yüksek payı alan Sanayi tüketicilerine 2022 yılı 6 aylık enflasyon oranı olan yüzde 42.35’in 5.63 katı oranında, diğer sektörler ise 1.74 ile 4.35 katları oranında zamlar yapılmıştır. En fazla dar gelirli yurttaşın yer aldığı düşük tarifeli mesken tarifesi bile enflasyona göre 1.76 kat zamlanmıştır.

Dolayısıyla 2022 yılı ilk yarısında resmi rakamlara göre yüzde 42.35 olan enflasyonun, elektrik fiyatlarında yüzde 238’e varan ve enflasyonun 5.63 katı olan oranlarda etki yapmış olması düşünülemez.

Buradan görüleceği üzere 2022 yılında elektrik tarifelerine yapılan zamları enflasyon artışı ile açıklamak mümkün olmamaktadır.

Tarifelerdeki Enerji Bedelinin Artış Nedenleri

Yukarıda belirtildiği gibi ETKB ve EPDK yöneticileri elektrik tarifelerindeki enerji bedelinin artışını enflasyon, kur artışı ve yurt dışı kaynakların fiyat artışına bağlamaktadırlar. Buraya kadar anlatılanlarda tarife artışlarında enflasyon etkisinin düşük seviyede olduğu görülmektedir. Bu bölümde tarifelerin en büyük kalemi olan enerji bedelindeki artışları ve bu artışların tarifelere etkisini incelemeye çalışacağız.

Elektrik tarifelerinde kullanılan enerji bedeli halen geçerli olan elektrik tarife belirleme tebliğinde aşağıda belirtilen formüle göre belirlenmektedir:

$$PSF_d = \frac{ETM_d}{ÖSM_d}$$

Tebliğde ayrıntılı olarak açıklanan bu formül kısaca tarife esas elektrik satış fiyatının (PSF) belirli bir dönem için EPIAŞ piyasası ve EÜAŞ’tan temin edilen elektrik enerjisinin maliyetinin (ETM), EÜAŞ ve piyasadaki alınacak elektrik enerjisi miktarına (ÖSM) bölünmesi ile bulunduğunu göstermektedir. (Ayrıntılar 17.11.2020 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Perakende Satış Tarifesinin Düzenlenmesi Hakkında Tebliğ’de görülebilir.)

Bu formüldeki ana unsurlar EPIAŞ ve EÜAŞ’ın temin ettiği elektrik enerjisinin miktarı ve fiyatıdır. Bu 2 kuruluşun 2022 yılı fiyat oluşumuna bakıldığında elektrik tarifelerine esas elektrik enerjisi fiyatının gelişimini görmek mümkün olmaktadır.

EPIAŞ Piyasası 2022 Yılı Fiyat Gelişimi

Yürürlükteki mevzuata göre elektrik enerjisi EPIAŞ piyasasında serbestçe alınıp satılmaktadır. İki yöntem kullanılmaktadır; Üretici ile Alıcı arasında ikili anlaşmalar ile bir çeşit borsa usulü teklif verilerek oluşan piyasa takas fiyatı (PTF) ve piyasa marjinal fiyatı (SMF) uygulamaları. Son bir yılda PTF ve SMF değerleri Tablo-2’de görüleceği üzere aynı seyretmiştir. Bu uygulamalar dışında çeşitli nedenlerle oluşan fazla talebin karşılanması için başka uygulamalar varsa da, bunlar fiyat belirlenmesinde tali unsur olarak kabul edilmektedir.

EPIAŞ piyasasında fiyatlar serbestçe belirlenmekte iken yakın zamanda fiyatların aşırı yükselebileceği endişesi ile uzlaştırma fiyatı tavan uygulaması getirilmiştir. Mart 2022 sonunda başlayan bu uygulamanın gelişimi şu şekilde olmuştur.

Bu tavan fiyatların ve artışlarının dünyada oluşan fiyat artışlarına paralel olarak yapıldığı siyasetler tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca, Türk lirasının Amerikan doları (USD) karşısında hızla değer kaybetmesi de ikinci bir neden olarak belirtilmektedir. Ancak tablodan da (Tablo-2) görüldüğü gibi tavan fiyat artışlarında USD/TL kur etkisi belirleyici olmamış, tavan fiyatları kur artış oranının çok üzerinde yapılmıştır.

2022 yılı EPIAŞ piyasasında ortalama PTF oluşumu Şekil-4’te gösterildiği gibidir.

Şekil 4’te görüleceği üzere 2022 yılında EPIAŞ piyasasında fiyatlar sürekli yükselmiştir. PTF aylık ortalama fiyatları yılbaşından haziran sonuna kadar yüzde 198.65 oranında artmıştır.

Tablo 2: EPDK 2022 Yılı Tavan Fiyat Uygulamaları Gelişimi

TARİH	EN YÜKSEK FİYAT	ARTIŞ (%)	KUR	ARTIŞ
2022	TL/MWH	%	USD/TL	%
30.Mar	2.500,00	0,00	14,67	0,00
18.May	2.750,00	10,00	15,95	8,70
26.May	3.200,00	16,36	16,40	2,81
29.Haz	3.750,00	17,19	16,70	1,84

Kaynak: İlgili tarihlerdeki Resmî Gazeteler ve EPDK web sitesi

Şekil-4: EPIAŞ Aylık PTF Ortalamaları

Kaynak: EPDK 2021 yılı Elektrik Piyasası Gelişim Raporu, EPDK web sitesi

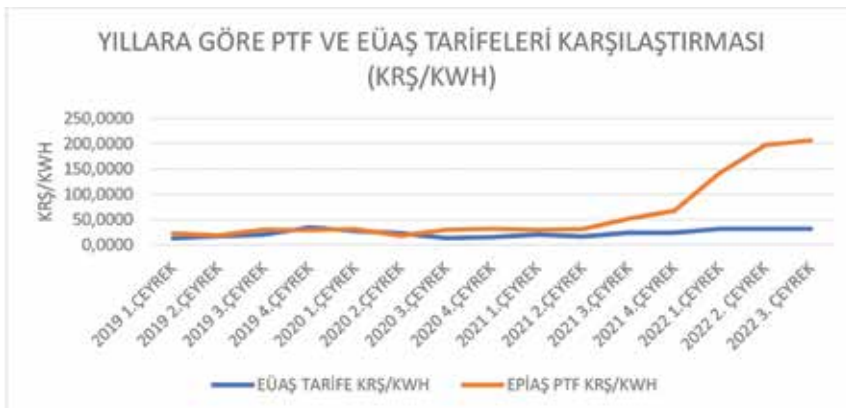
Aynı dönemdeki resmi enflasyon artış oranının yüzde 42.35, USD/TL kur artış oranının yüzde 13.80 olduğu göz önüne alındığında PTF fiyat artışının enflasyon ve döviz kuru artışlarının çok üzerinde olduğu görülmektedir.

EÜAŞ 2022 Yılı Fiyat Gelişimi

Elektrik tarifelerindeki enerji bedeli-perakende satış fiyatının (PSF) belirlenmesindeki ikinci unsur EÜAŞ'ın temin ettiği elektrik enerjisinin tutarı ve miktarıdır. EÜAŞ'ın Türkiye elektrik üretimi içerisindeki giderek düşen payı 2021 yılında üretimden yüzde 16.3 ve alıp verdiği enerji ile birlikte yüzde 21.5 seviyesinde olmuştur. 2022'de de aynı seviyelerde olduğu varsayılabilir. EÜAŞ kendi ürettiği,

devlet destekleri çerçevesinde satın aldığı ve zaman zaman piyasadan temin ettiği elektrik enerjisini EPDK tarafından belirlenen bir tarife ile elektrik perakende satış şirketlerine ve dağıtım şirketlerine satmaktadır. EPDK'nin EÜAŞ için hazırladığı tarifeler Şekil-5'te görüleceği üzere uzun yıllar PTF ile aynı seviyelerde olmuş ancak 2020 yılı birinci yarısından sonra PTF'ye göre daha düşük olarak belirlenmeye başlamıştır.

Buradan görüleceği üzere EPIAŞ fiyatlarına göre çok düşük olan ve 2022 yılında değişmeyen EÜAŞ elektrik enerjisi fiyatlarının elektrik tarifelerinde oluşan elektrik enerjisi fiyatında arttırıcı bir etkisi olmamıştır aksine satın alındığı miktar oranında fiyatı düşürücü etkisi olmuştur.

Şekil-5: Yıllara Göre PTF ve EÜAŞ Tarifeleri Karşılaştırması

Kaynak: EPIAŞ ve EÜAŞ web siteleri

Kaynak Maliyetlerinin Enerji Bedelinin Artmasına Etkisi

Ülkemizde elektrik enerjisi esas olarak yerli ve ithal kaynaklardan üretilmektedir. Yerli kaynaklardan su, güneş ve rüzgâr, biyo atıklar ve jeotermal gibi kaynaklarda tesis kuruluşlarında belirtilen bedeller dışında ilave bir bedel artışı olmamaktadır. Yerli kömür ve diğer yerli kaynakların maliyet artışları ise genelde enflasyon oranında olmaktadır. Dolayısıyla bu kaynaklarda meydana gelebilecek maliyet artışlarını, tarifelerdeki enflasyonun 5.63 katına kadar varan artışlara neden olarak göstermek mümkün değildir. Bu nedenle, yurt dışından temin edilen kaynaklar yani doğalgaz ve ithal kömürdeki fiyat artışları ve bunların genel olarak tarife etkilerini incelemek yerinde olacaktır.

2022 yılı Mayıs ayı sonu itibarıyla Türkiye’de 133.869 GWh elektrik üretilmiştir. Üretilen bu elektriğin kaynaklara dağılımı ve yerli-ithal kaynak ayrımı Şekil-6 ve 7’de gösterilmiştir.

Şekil 6 ve 7’de görüleceği üzere 2022 yılında üretilen elektriğin yaklaşık yüzde 65’i yerli kaynaklardan üretilirken yaklaşık yüzde 35’i de ithal kaynaklardan üretilmiştir. Bu ithal kaynaklar doğalgaz ve ithal kömürdür.

Doğalgaz ile ilgili fiyat artışı gelişmeleri aşağıdaki gibi olmuştur.

Türkiye’de doğalgaz ile elektrik üretimi yapan tesisler genellikle doğalgazı BOTAŞ isimli Devlet kuruluşundan temin etmektedirler. BOTAŞ’ın elektrik üreticilerine doğalgaz satış tarifesi 31.12.2021 tarihinde 4.8TL/sm³ (0,4511 TL/kwh) iken 2022 Haziran ayı tarifesi 12.50 TL /sm³e (1,1748TL/kwh) yükseltilmiştir. Yani BOTAŞ’tan doğalgaz

temin ederek elektrik üreten tesislerin kaynak maliyeti yüzde 160.42 oranında artmıştır. Yurt dışı spot piyasalardan temin edilen doğalgaz fiyat artışları ise Şekil-8’de gösterilmiştir. Buradan görüleceği üzere spot piyasada doğalgaz fiyatları büyük iniş çıkışlar göstermekle beraber 2022 yılında 75 Euro/Mwh ile 175 Euro/Mwh arasında oynamaktadır. Ortalama olarak çok daha düşük olmakla beraber en fazla artış yüzde 133 civarındadır. Yani BOTAŞ veya yurt dışı spot piyasadan doğalgaz temin ederek elektrik üreten tesislerin kaynak maliyetleri yüzde 133 ila yüzde 160 arasında artış göstermiştir. 2022 yılı elektrik üretiminde doğalgazın payı yüzde 19.5 olmuştur. Dolayısıyla tarife fiyatı hesaplanırken doğalgazın payı olan yüzde 19.5 oranında yüksek artış uygulanabilir. Ancak bu artış yüzde 238’e varan tarife artışının gerekçesi olarak açıklanamaz.

Yurt dışından temin edilen diğer kaynak ithal kömürdür ve ithal kömürden 2022 yılı üretiminin yaklaşık yüzde 15’i karşılanmıştır. Şekil 9’da dünya kömür fiyatlarının 2022 yılı içerisindeki gelişimi gösterilmiştir. Kömür fiyatlarındaki 2022 yılı artışı yaklaşık yüzde 150 oranında olmuştur. Bu artışın da enerji bedeli hesaplamalarında yüzde 15.5 olan ithal kömür kaynaklı elektrik olarak dikkate alınması gerekmektedir.

Tüm bu veriler incelendiğinde ve enflasyon-kaynak maliyet artışları dikkate alındığında elektrik üretimi sektöründe ithal kaynaklar ile üretim yapan tesislerin yakıt maliyetlerinin en fazla yüzde 160 artış gösterdiği görülmektedir.

Yerli kaynaklı elektrik üretim tesislerinde yakıt maliyetlerinde ilave bir artış söz konusu değildir. Dolayısıyla, bu tesislerdeki maliyet artışları enflasyon oranı ile sınırlı kalacaktır.

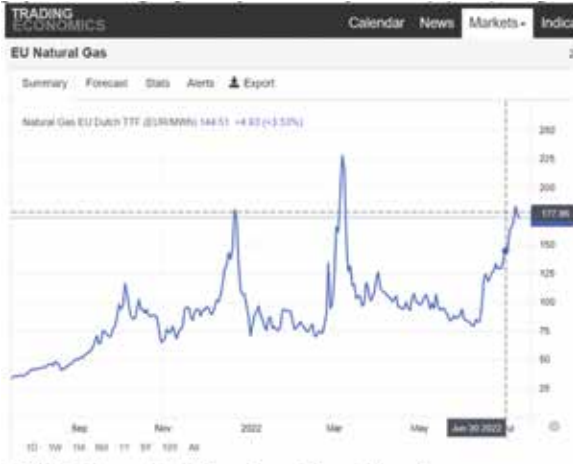
Şekil-6: 2022 Yılı İlk 5 Aylık Elektrik Üretim Kaynaklarına Dağılımı

Kaynak: TEİAŞ Aylık Üretim Raporları, TEİAŞ web sitesi

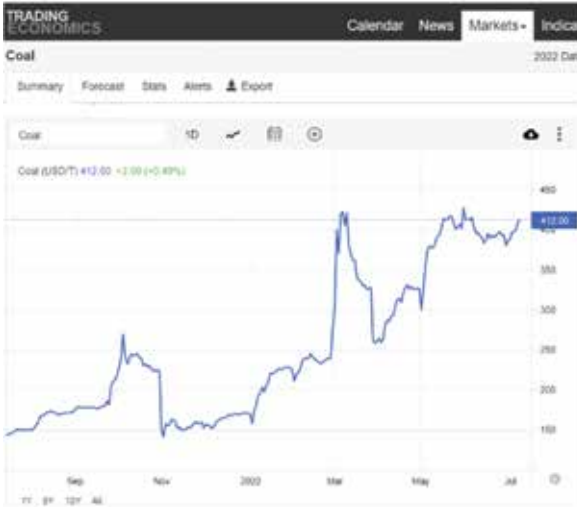
Şekil-7: 2022 Yılı İlk 5 Aylık Üretim Yerli-İthal Ayrımı

Kaynak: TEİAŞ Aylık Üretim Raporları, TEİAŞ web sitesi

Şekil-8: Dünya Doğalgaz Spot Piyasa Fiyatları

Kaynak: TRADING ECONOMICS web sitesi

Şekil-9: Dünya Santral Kömürü Spot Piyasa Fiyatları

Kaynak: TRADING ECONOMICS web sitesi

Bu durumda 2022 yılının ilk yarısında elektrik tarifelerine yapılan artışların;

- ithal kaynaklarda maliyet artışı olan yüzde 160 oranında ve üretimdeki payı olan yüzde 35'lik bölüme uygulayarak,
- yerli kaynaklarda maliyet artışı olan enflasyon oranını (yüzde 42.35) üretimdeki payı olan yüzde 65'lik bölümüne uygulayarak,
- EÜAŞ'tan temin edilen ve tarife fiyatı 2022'de değişmeyen enerji miktarını dikkate alarak,

yapılması beklenirdi. Ancak yukarıda görülen artışlarla yüzde 100 oranının altında kalması gereken tarife artışları sektörlere göre yüzde 73.5 ile yüzde 238 arasında yapılmıştır. Yüzde 75'in altında artış

yapılan düşük kademeli mesken ve şehit aileleri toplam elektrik tüketiminin yüzde 20'sinden daha az bir bölümdür. Geri kalan yüzde 80'lik bölüme yüzde 238 oranına varan artışlar yapılmıştır.

Yukarıda kısaca özetlemiş olduğumuz verilerden anlaşılacağı üzere özelleştirmenin sonucu; yurttaşların elektriği olması gerekenden daha pahalı kullanması ve olması gereken ile aradaki farkın elektrik üreten ve elektrik hizmetini sağlayan özel kuruluşlara rant olarak verilmesidir. Bu arada EÜAŞ'tan temin edilen elektrik enerjisine maliyetinin altında bir fiyat uygulayarak ortaya çıkan zararı görev zararı olarak bütçeleyip halkın vergilerinden karşılamak da yurttaşların sırtına ikinci bir kambur olarak konmaktadır.

Sonuç

Ülkemizdeki elektrik sektöründeki özelleştirmenin pek çok ayrı ve olumsuz sonucu olmakla birlikte bu yazıda anlatılmaya çalışıldığı gibi yurttaşların vazgeçilemez bir gereksinmesi olan elektrik enerjisini gereğinden yüksek fiyatlarla satarak rant yaratılması, mevcut sistemin en görünür yüzlerinden ve somut uygulamalarından birisidir. Burada tarife yapıcısı bir kamu kurumu olması dolayısıyla bu işlemlerin ve rant yaratılmasının kamu eliyle ve yardımı ile yapıldığı gerçeği ortadadır.

Elektrik hizmetinin yurttaşlar çıkarına tek çözümü elektrik enerjisi temininin toplumun alım gücüne uygun koşullarda kamu hizmeti olarak kamu tarafından verilmesidir. Elektrik enerjisi temini bir mal temini olarak görülemeyeceği için bu hizmetin hiçbir aşamasına amacı kar etmek olan özel sektör kuruluşları dahil edilmemelidir.

Yapılacak bir düzenleme ile kamu kuruluş veya kuruluşları tarafından verilecek elektrik temin hizmeti bedeli yurttaşların alım gücüne paralel olarak belirlenmeli ve ayrıca ülke sanayinin enerji gereksinmesini rekabetçi fiyatlarla sağlamaya yönelik olmalıdır. Bu koşulların sağlanması sonucunda elektrik hizmeti temininde finansal bir kayıp olacağı anlaşılması durumunda elektrik üretim tesislerinin yerli ve yenilenebilir kaynaklar ile hızla desteklenmesi ve yerel enerji kaynaklarının değerlendirilmesi yoluyla giderilmesi, yerel enerji kooperatiflerinin desteklenmesi ile bu kayıplar minimize edilebilir. Ancak bu koşulların yaşama geçirilebilmesi için öncelikle bütünsel planlama çalışmaları yapılmalıdır.

Elektrik temini hizmetinin planlaması, üretimi, iletimi, dağıtım ve yönetimi kamu eliyle ve yönetimlerinin yetki ve sorumlulukları kamu denetimine tabii kamu kuruluşları vasıtası ile olmalıdır. Öteki tüm çözümler geçici rahatlatma sağlayabilseler de sürdürülebilir değildir; çünkü elektrik kar aracı olabilecek bir meta değil, insanlar için vazgeçilemez bir gerekliliktir. ■